

Utbildningsdepartementet

Diarienummer: U2024/02591

E-post: u.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia: u.gv.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar angående Fler vägar till arbetslivet (SOU 2024:74)

Sydsvenska Industri- och Handelskammaren har tagit del av Fler vägar till arbetslivet (SOU 2024:74) och vill anföra följande punkter.

Inledning

Sydsvenska Handelskammaren samlar företag i södra Sverige och har under lång tid fokuserat på yrkesutbildningsfrågor för att stärka kompetensförsörjningen i regionens näringsliv.

Utöver traditionellt påverkansarbete har Handelskammaren valt att agera proaktivt inom yrkesutbildning. Tack vare vår starka position i Sydsverige har vi kunnat initiera och samarbeta kring konkreta insatser för att säkerställa en bättre regional kompetensförsörjning. I samverkan med kommuner, regioner och företag har vi arbetat för att etablera attraktiva utbildningar som lockar fler till bristyrken. Detta engagemang omfattar hela den svenska yrkesutbildningen – från gymnasieskolan och Komvux till arbetsmarknadsutbildningar och yrkeshögskolan. Med en lång och gedigen erfarenhet av att verka i skärningspunkten mellan näringsliv och utbildningsväsen har vi spelat en viktig roll i att minska avståndet mellan dessa sektorer, vilket ofta är högst behövt.

Vi upplever en stor efterfrågan på våra tjänster, både från skolor som vill ha mer strukturerad kontakt med näringslivet, och från företag som vill öka sitt engagemang i utbildningar men har svårt att veta var de ska vända sig. Efterfrågan handlar till stor del om att man vill ha stöd och samarbete kring samverkan, då detta är något som ofta fungerar undermåligt. Detta gäller samtliga utbildningar men vi kan tydligt se att i synnerhet samverkan som rör svagare elever (det vill säga elever på IM men även elever på nationella program som har det svårare) är både bristfällig och utmanande för såväl skolor som företag. Det saknas ofta platser och struktur kring detta, vilket skapar ett bräckligt system där ett stort ansvar vilar på enskilda lärare och företag för att systemet ska fungera.

Med denna erfarenhet har Handelskammaren med stort intresse tagit del av Utbildningsdepartementets utredning *Fler vägar till arbetslivet*. Handelskammaren instämmer i att det behövs en reformering av IM-programmen och att det nuvarande systemet har spelat ut sin roll. Handelskammaren ser också positivt på att omvandla delar av IM-programmet till ett yrkesprogram. Dock vill vi anföra följande.

Övergripande synpunkter

1. APL-platser och samverkan

Sydsvenska Handelskammarens ställer sig frågande till de förslag som presenteras i utredningen kopplat till samverkan och APL. Vi anser att de nya föreslagna yrkesprogrammen på 1900 gymnasiepoäng saknar en fördjupad analys av hur relationen till arbetslivet ska fungera. Det framgår av utredningen att det genomförts ett stort antal möten med företrädare för fack och arbetsgivare samt att de framtida utbildningarna ska utformas i nära samverkan med näringslivet. Trots detta finner vi att näringslivets inverkan på utbildningarna bör preciseras ytterligare för att säkerställa att de examinerade studenterna besitter eftertraktad kompetens när de väl ska ge sig ut i arbetslivet,

Handelskammaren är övertygad om att en viktig väg framåt är en utökad och välfungerande samverkan med arbetslivet och att detta på många sätt kan hjälpa de elever som nu går på IM att hitta en framgångsrik väg till varaktig etablering och självförsörjning. Forskning visar tydligt att ett autentiskt lärande (dvs. ett lärande som sker på en riktig arbetsplats) har en tydlig positiv effekt - och ofta är en förutsättning för att få en högre matchad förvärvsgrad och etablering på arbetsmarknaden. Över lag saknas dock data kring dessa samband i Sverige men några få undantag. Bland annat Skolverket utredning *Lärlingssystemet i Gymnasieskolan (2020)* där diagrammet på sidan 21 visar på genomströmning för IM-elever som gått som lärlingar (dvs haft en hög grad av arbetsplatsförlagt lärande). Där framgår tydligt att kontakt med arbetslivet har en mycket positiv effekt på genomströmningen oavsett meritpoäng.

Tabell 2. Genomsnittligt meritvärde från grundskolan, samt andel med examen eller studiebevis (2 500 p) inom 4 år, elever som påbörjat gymnasieskolan höstterminen 2016 och vars senaste utbildning var på ett nationellt yrkesprogram

		Antal	Genomsnittligt meritvärde från grundskolan	Andel med examen eller studiebevis
	Totalt	31 995	187	78
Elever som börjat direkt på ett nationellt program	Skolförlagd utbildning	23 271	200	83
	Lärlingsutbildning	3 946	193	82
	<i>Lärlingar endast senaste året</i>	<i>1 268</i>	<i>198</i>	<i>81</i>
	<i>Lärlingar två senaste åren</i>	<i>1 054</i>	<i>188</i>	<i>78</i>
	<i>Lärlingar tre senaste åren</i>	<i>1 624</i>	<i>192</i>	<i>86</i>
Elever som inlett på ett introduktionsprogram	Skolförlagd utbildning	3 909	112	48
	Lärlingsutbildning	869	109	56
	<i>Lärlingar endast senaste året</i>	<i>303</i>	<i>104</i>	<i>40</i>
	<i>Lärlingar två senaste åren</i>	<i>344</i>	<i>110</i>	<i>56</i>
	<i>Lärlingar tre senaste åren</i>	<i>222</i>	<i>114</i>	<i>76</i>

Handelskammaren menar att system med hög grad av lärling och arbetsplatsförlagt lärande kan vara en framgångsrik väg mot en lyckad skolgång och god etablering på arbetsmarknaden, och menar att detta borde undersökas närmare. Handelskammaren är medvetna om förslaget att APL ska ingå med minst 15 veckor, och att det ska finnas lärlingsmöjligheter på samma premisser som 2800-poängsprogrammen men ställer sig frågande till om detta är tillräckligt för att förbereda eleverna på de krav som ställs av arbetsgivare. Och omvänt är vi väldigt tveksamma till om näringslivet i nuläget är kapabla att hantera så många fler APL-elever, i synnerhet där det redan är svårt att hitta platser till elever som inte har många av de utmaningar som IM-eleverna har. Denna reform ryms dessutom inom ramen för ett större förflyttning inom utbildningssystemet där man bygger ut egentligen

samtliga yrkesutbildningar: Gymnasiet, Komvux, YH och NY. Handelskammaren upplever att man inte i tillräcklig omfattning tar hänsyn till varje sådan förändring ökar kraven på näringslivet att samverka. Varje APL- och LIA plats som tillkommer behöver fyllas. Ska det lyckas anser vi att det krävs ett rejält omtag kring hur vi strukturerar och finansierar arbetsplatsförlagt lärande i Sverige. Såväl skolor som företag behöver utökat stöd för att få till en bra samverkan, och det behöver finnas i form av både tid/resurser och ekonomiskt stöd. I nuläget ser vi inte att förslaget tar hänsyn till dessa utmaningar.

2. Data kring samverkan och APL-platser saknas

Det är ett problem att vi i nuläget vet så lite om samverkan i Sverige. Vi har få data som undersöker hur det faktiskt ser ut. Hur många företag tar emot APL-elever, vilken sorts företag, om det skiljer sig åt mellan regioner och hur det kommer sig att det skiljer sig. Och kanske framför allt, vad som är en rimlig nivå av samverkan? Alla dessa frågor skulle behöva finnas som underlag vid större reformer av yrkesutbildningsreformer, men det saknas i nuläget. Bristen på data gör också att det blir svårt att med önskvärd tydlighet visa på utmaningarna kring APL-platser och samverkan. Handelskammaren rekommenderar därför att man även inför ett system för att nationellt följa upp och utvärdera hur samverkan kan göras. Handelskammaren har gjort sådant regionalt och är gärna behjälpliga att utforma ett sådant analysverktyg.

3. Företagens inställning till 1900-poängsprogrammet

Handelskammaren anser att det inte är tillräckligt utrett huruvida de nya yrkesprogrammen gagnar företagen. Utredningen presenterar uppgifter gällande att behoven på yrkeskunskaper är stort och det råder stor brist på detta i dagsläget. Men det är omöjligt att förutse hur väl dessa elever utan större teoretiska kunskaper kan fylla kompetensbehoven som företagen efterfrågar. Därmed är det osäkert hur företagen kommer att värdera den nya yrkesutbildningen. En avgörande fråga är om arbetsgivare kommer att värdera dessa utbildningar tillräckligt högt som de befintliga yrkesprogrammen eller om de riskerar att bli en sekundär utbildningsväg med begränsade möjligheter till etablering i arbetslivet.

Avslutande diskussion

Handelskammaren ser ett behov likt utredningen att förändringar inom svenska utbildningsväsendet ska ske för att öka kompetenta medarbetare ute i arbetslivet samt för att minska utanförskap. Den kritik som Handelskammaren riktar mot förslaget om nya 1 900-poängsprogram grundar sig på att det finns stora oklarheter kring om arbetsgivarna är villiga att anställa examinerade elever från dessa program och hur det ökade antalet APL-platser ska lösas inom ramen för det förslag som utredningen lagt fram. Över tid ser vi att det finns en risk att det negativt skulle kunna påverka tillgången till bra och tillräckligt många APL-platser över lag.

Vi ser i stället behov av att justera ett antal faktorer som kan förbättra processerna så att det kommer till stånd mer utbildning på arbetsplatserna med ökande andel direkta lärlingsupplägg.

Det behövs resurser för att investera i matchningen mellan elev och företag, oavsett vilken utbildningsform det är, och om det handlar om ungdomar eller vuxna. Detta är en process som liknar rekrytering och företag skulle därmed vara beredda att investera tid och resurser på detta men det

förutsätter att det finns ett medbestämmande i urvalet. Det finns gott om exempel när ett sådan system fungerar även för personer som har en längre utbildningsresa att göra. Detta i sin tur skulle öka möjligheten att nå slutmålet med en fullföljd utbildning/anställningsprocess.

Malmö den 21 maj 2025

SYDSVENSKA INDUSTRI- OCH HANDELSKAMMAREN

Per Tryding
Vice VD

Erik Ehn Blomgren
Expert Kompetensförsörjning

Elias Sjöbeck
Projektmedarbetare